

АСОЦІАТИВНО-СЕМАНТИЧНА МІКРОГРУПА «НАЗВА КОНФЛІКТУ» В ДИСКУРСІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

THE ASSOCIATIVE-SEMANTIC MICROGROUP “NAME OF CONFLICT” IN THE DISCOURSE OF INFORMATION WAR

Кирилюк О.Л.,

orcid.org/0000-0002-9764-8756

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри української філології, теорії та історії літератури
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У статті досліджено структуру асоціативно-семантичної мікрогрупи «назва конфлікту» в контексті інформаційної війни, пов'язаної з подіями на Донбасі. Зазначено, що збройний конфлікт в Україні не тільки кардинально змінив суспільно-політичне життя, а й суттєво вплинув на лексичний склад мови й індивідуальний словник мовців зокрема. За допомогою асоціативно-семантичного моделювання встановлено низку асоціативно-семантичних рядів (АСР) у межах мікрогрупи. Проаналізовано мотиви добору певних лексичних одиниць на позначення подій, явищ, процесів, пов'язаних із ситуацією на Сході України. Установлено відмінність добору слів залежно від офіційних і неофіційних повідомлень представників органів державної влади. Також з'ясовано найбільш поширені номени, характерні для розмовного дискурсу. Згруповано та проаналізовано лексеми обох наративів сторін-учасників конфлікту – російського та українського. Визначено, що обидва наративи сформовано за допомогою однакових стрижневих слів «війна», «конфлікт», «операція», однак відмінними є особливості сполучуваності цих лексем з іншими номінативними одиницями. У результаті вивчення українського інформаційного поля виділено асоціативно-семантичні ряди на позначення конфлікту на Донбасі з такими висхідними лексемами: «війна», «конфлікт», «агресія», «протистояння», «операція», «АТО», «ООС», «вторгнення», «зіткнення» тощо. Поряд із лексемами на позначення конфлікту розглянуто номени, об'єднані в мікрогрупу «характер війни», оскільки в суспільному дискурсі вони визначають ставлення громадськості до подій на Донбасі. Найбільш поширеними характеристиками війни є такі епітети: «національно-визвольна», «оборонна», «незрозуміла», «дивна», «неоголошена», «російсько-українська», «гібридна», «ідеологічна». У межах російського наративу переважає добір лексем, які покликані в суспільному дискурсі перекласти відповідальність за агресію з Росії на Україну і звизити масштаб конфлікту виключно до внутрішньоукраїнських подій.

Ключові слова: асоціативно-семантичне поле, асоціативно-семантична група/мікрогрупа, аксіологія, рефлексема, парадигматичні й синтагматичні відношення.

The paper investigates the structure of the associative-semantic microgroup “name conflict” in the context of the information war associated with the Donbas hostilities. It is noted that the armed conflict in Ukraine significantly influenced the lexical structure of the language and the individual vocabulary of the speakers in particular. A number of associative-semantic rows (ASRs) are established within the microgroup by means of associative-semantic modelling. The motives of selecting certain lexical units with denotation of events, phenomena and processes related to the situation in the East of Ukraine are analyzed. The difference between the selection of words depending on the official and unofficial messages of the representatives of the state authorities are found out. Also the most typical names for spoken discourse are defined. The lexemes of both narrations of the parties to the conflict – Russian and Ukrainian are grouped and analyzed. It is determined that both narrations are formed using the same dominant words “war”, “conflict”, “operation”, but the peculiarities of the compatibility of these lexemes with other nominative units are different. As a result of the study of the Ukrainian information field, the associative-semantic rows are singled out to mark the Donbas conflict with the following ascending lexemes: “war”, “conflict”, “aggression”, “confrontation”, “operation”, “ATO” (Anti-Terrorist Operation), “JFO” (Joint Forces Operation), “invasion”, “collision”, and others. Along with the lexemes of conflict designation, the names combined into the microgroup “character of the war” are considered, as in public discourse they determine the public's attitude to the Donbas events. The most common characteristics of the war are the following epithets: “national liberation”, “defensive”, “incomprehensible”, “strange”, “unannounced”, “Russian-Ukrainian”, “hybrid”, “ideological”. Within the Russian narration, the selection of lexemes prevails in the public discourse to shift the responsibility of aggression from Russia to Ukraine and narrow the scope of the conflict exclusively to the domestic events.

Key words: associative-semantic field, associative-semantic group/microgroup, axiology, reflexeme, paradigmatic and syntagmatic relations.

Постановка проблеми. Події 2014 року не тільки кардинально змінили суспільно-політичне життя в Україні, а й суттєво вплинули на лексичний склад мови й індивідуальний словник мовців зокрема. Звичні лексеми, словосполучення, фрази набули нового значення. Наприклад, раніше сполука з темпоральним значенням «до війни» асоці-

ювалася переважно з контекстом Другої світової. Нині ж контекст змінився й породжує асоціації виключно з війною на Сході України: «До війни я був держслужбовцем. Коли почали «віджимати» Крим, став чекати повістки» (зі спогадів солдата). Лексема *віджати* теж почала асоціюватися з воєнними діями на Донбасі. Раніше

вона поєднувалася переважно зі словом *бізнес* (*віджати бізнес*). Наприклад: *Одночасно в пресі почала з'являтися інформація про «віджимання» успішного бізнесу руками силових відомств* (pravda.com.ua, 16.05.2012). З початком війни на Сході України серед військових набув поширення наратив «віджати щось у сепарів», тобто відібрати зброю або техніку під час бойових зіткнень: *Раніше у ньому жили бійці «Оплоту», але потім ми цю машину віджали, – розповів один з бійців АТО»* (ednist.info, 12.08.2015). Водночас в інформаційному полі лексема «віджали» так само активно вживається стосовно характеристики дій сепаратистів: «Біля відділу економічної безпеки АМК раніше була митниця. Сепари її недавно *віджали*» (ipress.ua, 05.03.2015). Слово *сепари* теж раптово стало серед найуживаніших у суспільному дискурсі.

До активного словника мовця одразу увійшла велика кількість лексем, пов'язаних із воєнною й військовою тематикою: *передова, фронт, на нулі, блокпост, мобілізація, ротація, броник* (бронезилет), *нічник* (прилад нічного бачення). А слова *війна* й *АТО* посіли місце серед ключових номінацій сучасної мовної практики й активно рефлексують як у публіцистичному дискурсі, так і в мовленні пересічних громадян.

Тому особливій актуальності набуває вивчення семантико-асоціативного потенціалу лексеми «війна» у світоглядній парадигмі сучасного українського мовця, а також дослідження особливостей парадигматичної та синтагматичної організації відповідних лексем-рефлексивів. Оскільки контексти, пов'язані з війною, часто є емоційно насиченими, а інколи психологічно травматичними, то важливим є також аналіз аксіологічного потенціалу використовуваних номенів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній мовознавчій науці *асоціативність* визначають як «парадигматичне підпорядкування значень певної лексеми, що створюють її внутрішню форму, а також системність зв'язків лексеми з іншими одиницями мови, які перебувають у різноманітних відношеннях опозиції» [1, с. 9]. Проблемам вивчення асоціативності присвячені праці багатьох мовознавців. Асоціативний потенціал лексеми *Чорнобиль* у текстах української художньої літератури досліджено в працях І.Л. Гоцинець [1]. Структуру асоціативно-семантичної групи як форми парадигматичної організації лексики вивчено в науковому доробку Т.В. Сливи [5]. Оцінному потенціалу лексем публіцистичного й художнього дискурсів присвячені роботи С.І. Равлюк [4].

Однак в українському мовознавстві ще немає подібного дослідження, яке б ґрунтувалося на матеріалі дискурсу інформаційної війни.

Постановка завдання. Метою пропонованої студії є встановлення парадигматичної й синтагматичної організації рефлексем у межах асоціативно-семантичної мікрогрупи «термінологія конфлікту», що входить до асоціативно-семантичного поля «війна». Головні завдання: визначити репрезентативні якості номінації «війна»; установити набір лексем, асоціативно пов'язаних із нею; структурувати досліджуваний набір номенів відповідно до ієрархії: асоціативно-семантичне поле (АСП), асоціативно-семантична група (АСГ), асоціативно-семантична мікрогрупа (АСМ), асоціативно-семантичний ряд (АСР).

Виклад основного матеріалу. Використання асоціацій є одним із дієвих способів впливу на суспільну думку. Уміння побудувати текст так, щоб викликати в реципієнта потрібні образи та, як результат, необхідні емоції, стає нині основною умовою формування інформаційного поля. Наприклад, у реченні «*Бойовики захопили місто*» ніколи неможлива заміна слова *захопили* на *звільнили*. Семи цих слів кардинально відрізняються: у першому переважають негативні: «зброя», «напад», «загроза», у другому – позитивні: «справедливість», «воля», «повернення свого». Так само на позначення ворогів, від яких країна захищається, не вживають слів *солдати* чи *воїни*, оскільки ці номени асоціюються виключно з позитивними характеристиками, якими не можна наділяти ворога.

Маркування подій, явищ, процесів, учасників конфлікту на Донбасі викликає неоднозначну реакцію різних політичних сил і громадськості. Офіційні повідомлення влади часто є спробою пом'якшити емоційний вплив на суспільство, тому для цього обирають нейтральні слова, які не дають чітко вказівки на сторону й учасників конфлікту: *У нас війна офіційно називається антитерористичною операцією, окуповані території – зоною АТО, збройні сили Росії – терористами і сепаратистами, лінія фронту – лінією зіткнення* (pravda.com.ua, 16.02.2015). Водночас неофіційні висловлювання представників влади є більш категоричними: *Моя мета як президента – це деескалація, прийняття рішень про миротворців, виведення окупаційних військ РФ з окупованої території Донбасу* (П. Порошенко, 16.12.2018).

Однак варто відзначити важливість правильного оперування термінологією подій російсько-українського протистояння, оскільки, як показує

практика, одним лише вживанням або невживанням відповідних термінологічних лексем можна керувати суспільними настроями. Лексеми *конфлікт*, *протистояння* (до того ж без ідентифікації сторони конфлікту), замість термінів *війна Росії проти України*, *російська агресія*, *російське вторгнення*, розмивають поняття ворога, спрямовують громадську думку в напрямі сприйняття подій на Сході як таких, що відбуваються не зрозуміло чому, а часто й формують хибне уявлення про вину в конфлікті самої країни, проти якої ведеться агресія.

Об'єктом пропонованого дослідження є найбільш поширені лексеми, що функціонують в інформаційному просторі стосовно позначення подій, фактів, явищ, пов'язаних із бойовими діями на Донбасі. Класифікацію цих лексем здійснено відповідно до їх семантики та асоціації, які вони викликають у реципієнтів.

Найвищим складником асоціативної ієрархії є асоціативно-семантичне поле (АСП). У представленому дослідженні воно репрезентоване ядерним асоціатом «війна». Оскільки проблема позначення досліджуваного конфлікту є особливо гострою, вважаємо за доцільне зосередити увагу на вивченні структури асоціативно-семантичної мікрогрупи (АСМ) «назва конфлікту».

У добу гібридних воєн питання юридичного визначення війни дещо розмите. Політичні експерти стверджують, що «нова військова реальність отримала назву «війни серед народу» (*war amongst the people*)» [3, с. 19]. Тобто протистояння ведеться не стільки на лінії фронту, скільки в тилу противника, де інформаційна війна домінує над звичайною, і її мета – деморалізувати противника, зменшити його здатність до опору.

У ХХІ столітті війни не є офіційно оголошеними, тож і в суспільстві немає єдиної чітко сформованої термінології щодо позначення різного роду воєнних конфліктів. Тому стосовно характеристики подій на Донбасі використовується значна кількість термінологічних лексем і терміносполук. До того ж ці терміни переважно мають локальну вказівку, аби уточнити місце конфлікту. Тому до лексем *війна*, *конфлікт*, *агресія* та інших додаються географічні назви «конфлікт на Донбасі», «конфлікт на Сході країни», «конфлікт в Україні».

Виділено такі асоціативно-семантичні ряди (АСР) в межах українського наративу.

АСР₁ з вихідною лексемою «конфлікт» представлений такими сполуками: «збройний конфлікт», «конфлікт на Сході України», «збройний конфлікт на Донбасі», «міжнародний збройний конфлікт», «вогнище конфлікту»: *Мінські угоди*

зменшили інтенсивність збройного конфлікту, але не зупинили його (radiosvoboda.org, 26.02.2019); *Жертвами конфлікту на Сході України стали майже 13 тисяч людей* (dw.com/uk, 21.01.2019); *Міжнародний кримінальний суд (МКС) постановив, що війна на Сході України – це «міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією»* (radiosvoboda.org, 26.02.2019), Росія підтримуватиме *вогнище конфлікту* на Донбасі (texty.org.ua, 17.11.2014).

АСР₂ «війна» репрезентують такі терміни: «війна на Донбасі», «війна на Сході України», «російсько-українська війна»: *Британці знайшли нові докази участі Росії у війні на Донбасі* (unian.ua, 18.08.2019); *Війна на сході України чинить жахливий вплив на становище цивільного населення* (Голос Америки, 29.01.2015); *На території України у розпалі російсько-українська війна* (pravda.com.ua, 16.02.2015).

АСР₃ «агресія». Термінологією «агресія» в системі міжнародного права позначають «застосування державою військової сили проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави»¹. Використання такого терміна в дискурсі інформаційної війни засвідчує той факт, що Україна стала об'єктом збройного нападу іншої країни. Отже, у слові містяться семи звинувачення Росії у веденні таких дій, а отже, суспільству чітко дається вказівка на винуватця війни.

Цей ряд об'єднує рефлексми: «збройна агресія Росії», «російська гібридна агресія», «*акт агресії*»: *Верховна Рада України ухвалила заяву «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків»* (radiosvoboda.org, 21.04.2015); *Минув ще один тиждень, який відзначився нестійкою безпековою ситуацією у зоні конфлікту, що є наслідком актів агресії Російської Федерації проти України* (eeas.europa.eu, 30.05.2019). *Унаслідок російської гібридної агресії на Сході України, за даними ООН, загинули понад 10 тисяч людей* (radiosvoboda.org, 29.11.2018).

АСР₄ «протистояння» репрезентований терміносполуками «військове протистояння», «протистояння на Донбасі», «російсько-українське протистояння»: *Бойовики змінюють тактику військового протистояння на Донбасі* (zik.ua, 25.02.2019); *Нинішнє українсько-російське протистояння тісно переплітається з воєнно-політичними аспектами міжнародних відносин*

¹ Словник термінів для ЗМІ щодо російсько-українського конфлікту. URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/slovník_terminiv_dlya_zmi_schodo_rosijskoukrainskogo_konfliktu/ (дата звернення: 05.11.2019).

(nbuviar.gov.ua); *Військове протистояння між українськими солдатами та проросійськими сепаратистами триває у регіоні майже п'ять років* (dw.com, 23.06.2019).

АСР₅ «АТО». Лексема АТО є чи не найуживанішою щодо визначення статусу конфлікту на Донбасі. Цю назву можна вважати офіційною, оскільки рішення про початок антитерористичної операції прийнято на державному рівні. У публіцистичному дискурсі вживаються дві термінолексеми: антитерористична операція та аббревіатура АТО, а також евфемізм «війна на три літери»: *Антитерористична операція* триватиме до відновлення державних кордонів України (pravda.com.ua, 23.03.2018); Мережу зворушила історія батька, який пішов в *АТО*, щоб помститися за сина (gazeta.ua, 23.12.2017), *«Війна на три літери»* закінчується в понеділок (tsn.ua, 29.04.2018).

Зафіксовано випадки використання лексеми АТО як засобу творення анекдотів-каламбурів на основі омофонів: – Ти за ДНР? – Да. А шо? – *А ТО!*

АСР₆ «ООС». Лексему ООС теж можна вважати офіційною, оскільки вона зафіксована у відповідних нормативних документах. Уживають термінолексеми «операція об'єднаних сил», «ООС»: *Покинув універ і пішов на фронт: українців зворушила історія юного героя ООС* (obozrevatel.com, 27.09.2019); *В університеті обговорили захист економічних інтересів України в районах здійснення Операції об'єднаних сил* (nusta.edu.ua, 24.05.2019). Однак через свою фонетичну складність і немилозвучність ця аббревіатура не набула широкого поширення в приватному мовленні, на відміну від аббревіатури АТО.

АСР₇ «вторгнення». Щодо ситуації на Донбасі використовують також терміни «вторгнення», «російське вторгнення». Переважно він уживається з метою констатувати факт перетину російськими військами українського кордону. Наприклад: Українська розвідка підтверджує факт *вторгнення* російських військ у Донбас (segodnya.ua, 19.01.2015).

Однак у деяких контекстах термін «вторгнення» функціонує як синонім до термінів «війна», «бойові дії»: *Російське вторгнення на Донбас не є перешкодою для руху України в НАТО – Волкер* (ukrinform.ua, 28.05.2019). Наступні цитати з наведеного тексту дають зрозуміти, що поняття «вторгнення» й ведення «бойових дій» сприймаються мовцем як синоніми: *Той факт, що Росія окупує частину України і продовжує бойові дії в Україні, є предметом занепокоєння* (ukrinform.ua, 28.05.2019).

АСР₈ «зіткнення». Лексему *зіткнення* також використовують на позначення боїв на Донбасі. Асоціативно-семантичний ряд формують терміни «зіткнення на Донбасі», «бойове зіткнення»: *Один український військовий зник під час бойового зіткнення минулої доби* (radiosvoboda.org, 29.11.2018).

АСР₉ «дружба». Використання слова *дружба* на позначення війни створює троп-іронію. Такий термін, використовуваний виключно в побутовому мовленні, трапляється переважно в коментарях або дописах у соцмережах. Уживання цієї лексеми мотивоване наявністю російського нарративу про «дружбу братніх народів». Обстріли й убивства – отака «дружба» небратнього народу. *Війна* – це і є російська «*дружба*» (коментарі в мережі «Фейсбук»).

Усі вищезгадані терміни на позначення воєнного конфлікту функціонують у публіцистичному дискурсі як синоніми. В одному повідомленні може вживатися кілька термінолексем, які замінюють одна одну й допомагають уникнути повторів. Результати дослідження свідчать, що в офіційних повідомленнях переважають лексеми «*агресія, конфлікт, операція об'єднаних сил, АТО*», а в розмовному мовленні домінують більш звичні й простіші у використанні номени *АТО* і *війна*.

У багатьох повідомленнях відбувається звуження семантики лексем «*війна*»/«*АТО*» до визначення виключно зони бойових дій: *пішов на війну, пішов в АТО – пішов на фронт, пішов на передову*.

Так само слова *АТО* і *війна* часто є контекстуальними синонімами: *Пам'ятні знаки, стели, монументи та кенотафи героям АТО, загиблим у війні, почали з'являтися у великих українських містах* (uk.wikipedia.org). Це віддзеркалено навіть у назвах громадських організацій, створених із початком бойових дій в Україні: «*ГО «ВА Асоціація ветеранів, інвалідів війни та волонтерів АТО*» – або в назвах книг «*Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО*».

Однак у багатьох контекстах такі лексеми вживаються з різним значенням з метою чіткого розрізнення цих понять і навіть їх протиставлення: *У нас не АТО – у нас війна* (day.kyiv.ua, 04.11.2016). Також трапляються заголовки, які чітко розмежовують ці поняття: *Війна чи АТО?* (pravda.com.ua, 16.02.2015).

Поряд із лексемами на позначення конфлікту варто розглядати й номени, об'єднані в мікрогрупу «*характер війни*». Вони визначають ставлення громадськості до подій на Донбасі.

Рефлексми АСР₁ «*позитивні характеристики*» визначають героїчний характер боротьби укра-

їнських військ: *війна за незалежність, війна за майбутнє, національно-визвольна, оборонна.*

Епітети АСР₂ «негативні характеристики» визначають традиційно негативне ставлення до збройної агресії: *не наша війна, загарбницька, непотрібна, нікому не потрібна, незрозуміла, дивна, колоніальна.* Наприклад: *Це в жодному разі не АТО, а справжня війна – загарбницька, незрозуміла та абсолютно непотрібна війна* (Сергій Лойко, інтерв'ю).

Немарковані рефлексами об'єднано в АСР₃ «нейтральні характеристики»: *неоголошена, російсько-українська, гібридна, ідеологічна війна.*

Оскільки воєнне протистояння передбачає участь іншої сторони конфлікту (агресора), то й наративи висвітлення подій, створювані нею за допомогою лексем, суттєво відрізняються.

Варто зазначити, що набір стрижневих компонентів асоціативно-семантичної мікрогрупи «назва конфлікту» в російському наративі подібний до українського. Це той самий набір лексем *конфлікт, війна, операція.* Однак їх синтагматичні особливості вже кардинально відрізняються. Ці слова в російському (проросійському) трактуванні подій поєднуються з лексемами *громадянська (війна), каральна (операція), (війна) проти свого народу/зі своїм народом.*

Лексема *операція* стає стрижневою в українському терміні «антитерористична операція» й у російському «каральна операція».

Терміни *тероризм, терористи* вже давно укорінені в суспільній свідомості сучасного громадянина незалежно від країни проживання. У всьому світі проти терористів проводять, відповідно, операції щодо їх знешкодження та ліквідації. Тому в новинних повідомленнях слово *терорист* буде сполучуватися з лексемами «ліквідований», «знешкоджений», «знищений», а територія від терористів «зачищена». І ніколи слово «терорист» не повинно поєднуватися зі словом «убитий», бо ця лексема має значення «позбавляти життя», у суспільному дискурсі переважно має сему «співчуття».

Як стверджує мовознавець М. Кронгауз, «називаючи свого ворога *терористом*, ти легалізуєш свої дії й залучаш весь світ на підмогу» [2]. З боку України використання такої лексеми на позначення сепаратистів є цілком виправданим, оскільки навесні 2014 року українським військовим довелося вступити в бої проти незаконних збройних формувань на території Донбасу. Тому цілком закономірним і виправданим є те, що проведена на Донбасі військова операція отримала статус «антитерористичної». Російська пропа-

ганда не мала підстав використовувати стосовно української армії таку лексеми. Це слово не могло б асоціюватися у свідомості мовця з офіційною армією незалежної країни. Тому взята лексема *каратель*, яка не суперечить «законності» військових, але несе так само негативну семантику. Тому в російському наративі дії українських військових із захисту своєї країни трактуються як «*каральна операція*» Цей термін чітко асоціюється в свідомості реципієнтів з історією каральних загонів СС доби нацистської Німеччини, безумовно, на асоціативному рівні має сему «фашизм», яка активно нав'язується російською пропагандою стосовно українців.

Подібні лексеми функціонують у російському інформаційному полі, але його вплив на частину українських громадян досить відчутний: рос. *Гражданская война на Украине уже началась* (iagex.ru, 06.02.2014); рос. «*Война против собственного народа*»: *пять лет назад Украина начала силовую операцию в Донбассе* (russian.rt.com, 14.04.2019). До того ж українські джерела також ретранслюють ці лексеми на рівні інформування аудиторії. Наприклад: «*Президент Росії підкреслив необхідність негайного припинення військової каральної операції в південно-східних областях*», – *ідеться в повідомленні прес-служби Кремля* (ukrainian.voanews.com, 27.05.2014).

Позначення подій на Донбасі такими лексемами, як *громадянська війна, громадянський конфлікт, каральна операція*, у свідомості реципієнта перекладає провину за бойові дії з агресора на жертву агресії, доводячи, що це виключно внутрішній конфлікт між самими українцями.

У межах мікрогрупи «характер війни» в російському наративі теж немає особливих відмінностей щодо набору лексем. Антиукраїнський інформаційний простір так само трактує події як *війну за незалежність*. Однак на синтагматичному рівні домінують номени, що формують думку про відокремлення частини української території з метою легалізації у свідомості мовців незаконних квазідержавних і квазіетнічних утворень: *війна за незалежність Донбасу, за незалежність молодих республік, за майбутнє народу Донбасу.*

Також ведення бойових дій трактується російською пропагандою як *братня підтримка Росії*. Таке позначення покликане «відбілити» у свідомості мовця дії Росії на Донбасі, вивівши її з розряду агресора до ролі третьої сторони, яка тільки допомагає «слабшому».

Російська пропаганда навіть завчасно готує й запускає в інформаційний простір набір лексем,

якими, на її думку, реципієнти мають позначати події на Донбасі: *«Отже, війна, яку новий київський режим веде в Донбасі – це війна: імперіалістична, колоніальна, загарбницька, поневолювальна, ідеологічна (війна неолібералізму та українського неофашизму проти їхніх ворогів), класова (війна заможних класів проти незаможних, паразитичних класів проти тих, хто працює), несправедлива. Війна, яку веде народ Донбасу проти київського режиму, – це війна: антиімперіалістична, антиколоніальна, оборонна, національно-визвольна, ідеологічна (війна проти неолібералізму та українського неофашизму), класова (війна незаможних проти заможних, працюючих класів проти класів паразитичних), справедлива»*². Цей текст побудований за допомогою антонімів: *імперіалістична – антиімперіалістична, колоніальна – антиколоніальна, загарбницька – оборонна, поневолювальна – національно-визвольна, несправедлива – справедлива*. Виняток становить тільки одна лексема – *ідеологічна*, якою війну позначено в обох парадигмах, однак для пояснення цієї ідеології обрано так само прийом протиставлення.

У наведеному тексті чітко протиставляються учасники воєнних дій: *київський режим* і *народ Донбасу*. Такі лексеми покликані штучно зменшити в суспільній свідомості масштаб конфлікту, обмеживши його виключно українським полем. Використаний набір лексем на позначення кожної зі сторін закладає вже готову оцінку, відповідно до якої офіційна українська сторона сприймається негативно. За допомогою сполуки «народ Донбасу» відбувається спроба «виокремити» жителів певних регіонів з-поміж решти території

України, нав'язавши думку, нібито вони є окремою етнічною групою. Реципієнт, якому нав'язується такий наратив, не може робити висновок самостійно, оскільки отримує негативні чи позитивні емоції разом зі словами в повідомленні. Сторону, яку позначено маркерами *неофашизм, заможні паразитичні класи, несправедливі*, читач не буде підтримувати чи хоча б ставитися нейтрально через їхній аксіологічний потенціал, спрямований на негативне маркування. Натомість реципієнт співчуватиме тим силам, які цій стороні протистоять.

Уживання таких номенів у суспільному дискурсі є небезпечним, оскільки формує хибне уявлення про реальні події, пов'язані зі збройним конфліктом на Донбасі. Завдання держави – вести широку роботу з нейтралізації негативного впливу пропаганди, а також вибудовувати чітку мовну контрпропаганду.

Висновки. Отже, використання відповідних лексем в інформаційному полі здатне сформувати громадську думку щодо певних подій. Російський та український наративи стосовно воєнного конфлікту на Донбасі суттєво відрізняються, хоча й створюються переважно за допомогою схожого набору стрижневих лексем «війна», «конфлікт», «операція», які, однак, відрізняються сполучуваністю, а отже, і загальним контекстом. Перспектива пропонованого дослідження полягає в подальшому вивченні структури асоціативно-семантичного поля «війна» в межах російсько-українського воєнного конфлікту на Донбасі, а також у необхідності аналізу семантичних відтінків обраного корпусу лексем, що маркують події, поняття, явища, пов'язані з темою війни на Сході України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гоцинець І.Л. Асоціативно-семантичне поле «Чорнобиль» в сучасному українському художньому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2010. 24 с.
2. Кронгауз М. Вырабатываются специальные слова ненависти. Известный лингвист о пропагандистских приемах, поляризации общества, о речевом поведении и умении договориться. *Новая газета*. 2014. 15 сентября. № 103. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2014/09/12/61126-maksim-krongauz-171-vyrabatyvayutsya-spetsialnye-slova-nenavisti-187> (дата звернення: 05.11.2019).
3. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ : КАЛАМАР, 2017. 268 с.
4. Равлюк С.І. Аксіологічна лексика і фразеологія художньо-публіцистичних виступів 90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2003. 24 с.
5. Слива Т.В. Асоціативно-семантична група як форма парадигматичної організації лексики : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова». Київ, 2005. 25 с.

² Тарасов А. Какой характер носит война в Донбассе? URL: http://saint-juste.narod.ru/Kakoj_harakter.html (дата звернення: 05.11.2019).